

УДК 766:61:7.012

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКУ В СИСТЕМІ ГРАФІЧНОГО
ПРОЕКТУВАННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ****Рябова Н. О., Дубрівна А. П.**

Київський національний університет технологій та дизайну

Мета. Провести теоретичний аналіз ролі «знаку» в контексті проектування фірмового стилю медичних закладів, розкрити ступінь зазначеного поняття як актуальної складової сучасного графічного дизайну, визначити аспекти вияву певних найуживаніших форм.

Методика. Методика дослідження ґрунтується на комплексному мистецтвознавчому підході з використанням емпіричного та компаративного методів, що спрямовані на аналіз розвитку медичної емблеми, зумовленої культурними, соціальними та асоціативними уявленнями людини про медицину.

Результати. Виявлено послідовність розвитку знакової системи медичних закладів. Розглянуто історію розвитку медичної емблеми, визначено основні характеристики застосування певної форми та кольору знаку. Проведено аналітичний розгляд знакових систем медичного спрямування та означено спільність рис вжитку певних форм, крізь призму історичного формування.

Наукова новизна. Розкрито специфіку вияву знаків в системі фірмового стилю, що обумовлена характером професійного спрямування установи.

Практична значимість. Цінність одержаних результатів полягає в тому, що з'ясовано причину використання певних знаків у проектуванні конкретних медичних підрозділів, що демонструє залежність від типового асоціативного сприйняття споживача медичних послуг напряму сфери лікування.

Ключові слова: знак, асоціація, медичні заклади, емблема, форма

Актуальність статті полягає в необхідності аналізу впливу знакової символіки, на підсвідоме сприйняття візуальної інформації. Тема зазначеної проблематики потребує більш поглибленого та аналітичного дослідження. Розглядаючи емблему медичного спрямування під призмою часу, варто зазначити трансформацію образів-знаків, що зумовлено інтерпретацією світосприйняття, згідно рівня особистісного розвитку у сфері медичної діяльності.

Колір та форма емблеми не тільки надає важливу інформацію про сферу діяльності медичного закладу, але й несе візуальне повідомлення, що сприймається людиною підсвідомо. У наш час медицина має розгалуження у багатьох напрямках, а логотип, що відповідає за той чи інший вид діяльності задає певного алгоритму дій та фокусує увагу на головному. Проте, достеменно не відомо, чому саме діяльність професійного спрямування започаткувала свою інформативну комунікацію із соціумом, шляхом асоціативного прояву.

Сьогодні проблема функціонування логотипів в комунікативному просторі України залишається недостатньо дослідженою. Поняття логотип належить до сфери інтересів кількох наук, з чим можна пов'язати відсутність його чіткого формулювання. До питання визначення дефініції у своїх роботах звертаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Так, Б. Ельбрюнн [7] приділяв увагу створенню, розвитку і управління логотипами організацій як складною системою знаків, що дозволяє підвищити рівень ідентифікації та ідентифікації фірми або товару; займався проблемами класифікації логотипів Д. Ейрі [1], ґрунтовно розкриваючи практичні аспекти створення системи графічної ідентифікації організації, чи бренду. В свою чергу, Т. Ткачук [6] занурюючись у культури Трипільської цивілізації, дійшов висновку, що знак, транслітерується в якості синтагматичного кодування.

Постановка завдання

Дослідження присвячено вияву основних характеристик медичної емблеми, у ході еволюції сприйняття загалом. Завдання полягає в аналітичному розборі знаку, відслідковуючи його розвиток крізь призму часу.

Результати досліджень

Історія формування і розвитку знаку пов'язана із становленням людської цивілізації, появою на первісному етапі знакової образотворчої мови, що знайшла свої вияви у оздобленні предметів побуту та наскальних розписах абстрактного характеру. Дійсно, достатньо важко надати адекватне дешифрування знаків та їх комбінацій [5]. Знакова системи різного призначення, як важлива функціональна складова візуальної комунікації має загальнокультурну цінність та піддає впливу візуально-знакову культуру користувачів інформаційного простору [4].

У різні часи, в різних культурах медичні символи відображали сприйняття життя і смерті, здоров'я і хвороби, нагадували про образі цілителя і методи лікування. Говорячи про походження медичних символів, ми згадаємо відомі нам імена богів - покровителів лікарського мистецтва, а також стародавні способи лікування, про яких розповідають перекази і священні тексти багатьох народів [3]. Саме через бажання людини відтворити різновид своєї діяльності, бере свій початок мистецтво знакового зображення. Історія походження медичної емблеми – це відтворення візуальної комунікації від започаткування самої медичної термінології, від часів, коли людина тільки розпочинала свій шлях у цій сфері, й до сьогодні – часу інноваційних відкриттів та різноманіття галузей медичної діяльності.

У процесі дослідження на базі медичних закладів України (на прикладі м. Києва), (Охматдит, HELSI, Dila, Інститут серця МОЗ України, Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України, ДУ) виявлено найуживаніші типи знаків, що фігурують як емблеми сфери лікувальної діяльності: змія; змія, що обвиває посох (посох Асклепія-Ескулапа); змія, що обвиває чашу; змія, що обвиває триніжок Аполлона; змія (або дві змії), що обвиває свічку (або світильник); змія, що обвиває дзеркало; палаючий факел або свічка, що горить; світильник; півень; серце на долоні; зображення конвалії; флорентійського немовляти; серце; хрест; рука, що вимірює пульс – емблема терапевтичного лікувального напрямку; пентаграми деяких хірургічних інструментів (скальпеля, ножиць тощо); крапля крові – емблема хірургічного профілю; ступки, ступки з товкачем – емблеми фармації; емблеми медичних товариств; військово-медичні емблеми тощо [5].

Змія – це традиційний символ мудрості й могутності. Вона була символом вічної юності, бо здавна щорічна зміна шкіри символізувала омолодження. Однак в історії медицини з образом змії і черв'яка, частіше пов'язували не тільки життя і здоров'я, а також хворобу та смерть. Змія символізувала смерть і безсмертя, добро і зло. Їх уособлював і її роздвоєний язик, і отруйність її укусів, поряд з цілющістю дії отрути, і загадкова здатність до гіпнозу дрібних тварин і птахів. Це очевидне протиріччя, поєднання в одному зображенні двох різних, часто протилежних ознак, характерно для символів, що прийшли до нас з глибокої давнини.

Інший приклад втілення цього протиріччя – чаша. Походження цієї емблеми лікування різні гіпотези пов'язують з цілющою дією води і традицією приготування ліків в ритуальній чаші. Чаша зі змією (рис. 1). Найбільш поширене припущення про виникнення чаші як медичного символу пов'язує її з сприйняттям прісної води. Лікування за допомогою води – найдавніша традиція медицини Стародавнього Сходу. Народні перекази зберегли дійшли до нашого часу вирази «чаша життя», «чаша щастя», «чаша терпіння», «чаша страждань», «випити чашу до дна», «хай дім як повна чаша», «нехай мине мене чаша ся». Іноді походження чаші зі змією як медичного символу пов'язують з історією отрут і протиотрут. Ліки часто мали складний склад і включали в себе зміїний отрута, який зберігали в спеціальних чашах [3]. За різними припущеннями, змія – символ мудрості, знання і безсмертя, а також цілющих властивостей її отрути, який широко використовувався в медицині того часу. А чаша – це судина для їх зберігання [2].

Чаша зі змією і в наш час вважається символом медицини і аптечної справи. Однак в історії медицини різних країн частіше емблемою лікування вважалася змія, яка обвивається навколо палиці. Посох Асклепія, навколо якої обвивається змія, зазвичай зображувався у вигляді необробленої дерев'яної палиці з сучками. Він символізує зв'язок з землею і дорожній посох, що означає довгі мандрі лікаря. Іноді в якості символу медицини використовували не посох Асклепія, а жезл Гермеса. Цей грецький бог був посередником між богами і людьми, між царствами життя і смерті [2]. За легендою Гермес був вправним майстром з гри та спів на інструменті, який винайшов – лірі. Задля вшанування, він приніс в дарунок цей інструмент Аполлонові, натомість, отримавши чарівний жезл – кадуцей – символ мудрості, красномовства і гострого розуму. Цей символ став загально-медичного вжитку у епоху Відродження, через розвиток алхімії.

Витоки найбільш знаного медичного символу «червоний хрест» сягають до 1859 року, коли підданий Швейцарії, Анрі Дюнан подорожував по Італії та був свідком битви біля Сольферіно (рис. 2). Медичні служби армії не справлялися зі своїми обов'язками, тому що у них не було відмітної емблеми, яку можна впізнати під час битви. У результаті, після битви кілька тисяч поранених солдатів були залишені на полі бою без допомоги. У 1863 році на Міжнародній конференції в Женеві був затверджений символ червоного хреста на білому тлі, як розпізнавального знаку допомоги пораненим військовим. Рік по тому він був визнаний відмітним знаком медичної служби збройних сил [2].

Зображується у вигляді синьої сніжинки знак «зірка життя» (рис. 3). Він з'явився в США під назвою «Star of life». Зірка життя – емблема швидкої медичної допомоги, контрольованої Американської медичної асоціацією і Департаментом охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги США. Це найбільш «молодий» медичний символ, він використовується лише з 1 лютого 1977 року. Кожен промінь зірки життя позначає окрему функцію екстреної медичної служби: виявлення, оповіщення, відгук, надання допомоги на місці, допомога під час транспортування, транспорт для подальшої допомоги. В її центрі зазвичай зображують посох Асклепія [2].

Кадуцей (рис. 4) – жезл грецького посланця богів Гермеса (у міфах Стародавнього Риму – Меркурія). Він зображується у вигляді палиці з крилами, оповитого двома зміями. Змії – символ взаємодії і рівноваги протилежностей. У Стародавньому Римі кадуцей також символізував чеснота і таємницю. Довгий час його використовували як знак, який захищає комерційну або політичну листування. Зараз він є емблемою комерції та медицини [2].

Рис. 1. Чаша зі змією

Рис. 2. Червоний хрест

Рис. 3. Зірка життя

Рис. 4. Кадуцей

Що стосується попередніх уявлень людини про медицину, стає зрозуміло, що знак призначався до конкретного виду лікування шляхом асоціації із конкретним видом діяльності (рис. 5). Підсвідомо, людина сприймає інформацію, встановлюючи спільний зв'язок дії, із предметом діяльності.

Рис. 5. Асоціативний ряд логотипів

Якщо розглядати теми сьогочасної ролі знаку у системі графічного проектування фірмового стилю медичних закладів, відслідковується модернізація мислення людини про медицину. Однак, типове асоціативне сприйняття та відповідно візуалізація у дизайн-проектах присутня: кардіологія пов'язана із зображенням серця, око зображає офтальмологічний напрям закладу, стоматологія позначається варіативним стилізованим зубом, педіатрія користується логотипом дитячого змісту тощо (рис. 6). Проте, із набуттям людиною соціально-історичного досвіду, знак припиняє своє примітивне існування і набуває сучасного забарвлення, не змінюючи при цьому свого змістового сенсу. Шляхом удосконалення простих форм, сучасні логотипи медичних закладів мають, так як і раніше, візуальне повідомлення, проте асоціативний ряд виглядає набагато змістовнішим, та естетичнішим, із точки зору графічного дизайну.

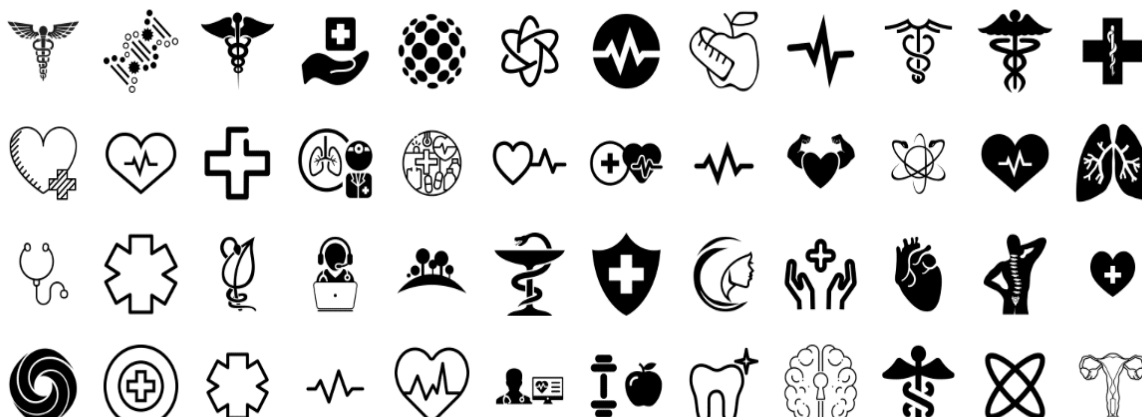

Рис. 6. Знак медичного закладу за напрямом діяльності

Вагомим прикладом для демонстрації нашої гіпотези є HELSI (рис. 7) – сучасна медична система, створена для пацієнтів, лікарів, державних медичних закладів України. У логотипі зазначеної віртуальної медичної системи зображено два серця, що символізують двоїстість символіки знакового змісту – елемент лікування і піклування про клієнта. Тому, на підсвідомому рівні, ця медична система візуально викликає довіру, й транслює сигнал спокою і надійності до своїх майбутніх пацієнтів. Графічна складова логотипу складається з ліній та літер однакових за розміром і товщиною ліній. Візуального дискомфорту завдає лише наявність великої кількості розриву ліній. Контур нагадує пунктир, що не дає змоги сконцентрувати увагу на логотипі в цілому. Загалом, знак надає доволі чітку та якісну візуальну інформацію, чим викликає довіру та попит на послуги.

Логотип дитячої клінічної лікарні «Охматдит» із зображенням матері та дитини, демонструє наявне втілення фахового медичного спрямування – педіатрії, де назва й художня форма подають інформацію лаконічно і виразно (рис. 8). Знак лікарні поєднує у собі декілька підсвідомих напрямів: мати та дитина викликають довіру пацієнтів до закладу; чотири пари рук, що оточують матір із немовлям, символізують підтримку та піклування, а те, що вони розташовані у хресті, дає ще більшої впевненості у безпеці, та надає відчуття захищеності. З точки зору графічного проектування емблеми закладу, виникає відчуття перенасиченості символіки деталізацією. Присутня велика кількість дрібних деталей, що в зменшеному вигляді втрачать свою значимість, чим позбавлять логотип свого змістовного сенсу. Також, форма ліній протирічать одна одній – немає відчуття злагодженої праці. Адже, у коло, що обрамлює логотип, майже впираються кути хреста, червоний колір якого ріже фон на різні, за формами, білі шматки. Силует матері

і дитини, має занадто чітке, примітивне виявлення форми. Чотири пари білих рук, симфолізують білі рукавиці лікарів, але форма, що зображена, занадто проста, і при зменшенні зіллється з фоном, та втратить змістовий напрям.

Інститут серця МОЗ України має логотип, що символізує серце, та має забарвлення у символічні кольори – червоний та синій (венозної та артеріальної судинної системи) (рис. 9). Доволі елементарний логотип вказує на напрям діяльності медичного закладу, як назвою, так і зображенням. Символ «седця», що утворюють дві лінії доволі легкий для сприйняття, але лінії мають чітку форму, що повинна символізувати характерний силует. Що саме відображує символіка кожної з ліній не зрозуміло. Помітно, що вони перетинаються із натяком на переплетіння судинно-кровоносної системи людського організму, але чому кожна з них спрямована в протилежну від другої сторону, лишається тільки здогадуватись. Не зважаючи на досить просте відтворення візуального варіативу серця, виглядає зображення доволі лаконічно, і при зменшенні навряд чи втратить свій змістовий напрям.

Логотип медичної лабораторії DILA, окрім назви у зображенні, має яскраву крапку над літерою, ніби ліхтарик, що терміново реагує на виникнення проблеми (рис. 10). Також у логотипі присутній білий хрест, що завжди символізує допомогу. Саме слово віддалено нагадує смугу кардіограми. Графічна складова логотипу має суттєвий недолік – кожна з літер назви медичного закладу має різну форму та розмір, що створює враження безладу у самій назві. Візуально зображення не дає навантаження на перцепцію споживача. Колір, не залежно від його яскравості, гармонічно поєднує декілька частин в одне ціле. Загалом, не приділяючи уваги деяким недолікам, логотип має доволі вдалий задум, та ілюструє своє посилення на діяльність медичної лабораторії.

В Українському інституті стратегічних досліджень МОЗ України, ДУ логотип не осучаснений, виконаний у кольорах прапору України, дизайнерського рішення загалом немає, оскільки знак не має будь-яких задумів, а лише копіює вже існуючий (рис. 11). Творчий вклад відсутній, тому оцінити логотип за будь-якими критеріями доволі важко. Проте, підсвідомо, маючи у зображенні чашу із змією, заклад одразу викликає довіру як медична організація. Не зважаючи на примітивність зображення, споживач, у будь-якому випадку отримує інформацію про медичний напрямок закладу.

Рис. 7. HELSI

Рис. 8. Охmatдит

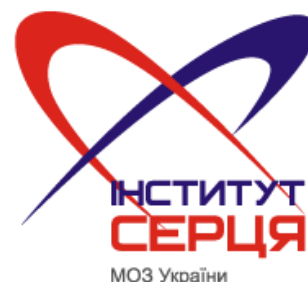

Рис. 9. Інститут серця МОЗ

Рис. 10. DILA медична лабораторія

Рис. 11. Український інститут стратегічних досліджень

«Те, чим займається компанія, важливо, проте не думайте, що ваш дизайн стане гірше, якщо не буде наочно говорити про продукти і послуги, які ваш клієнт виробляє», зазначив Д. Ейрі [1, с. 180]. Звісно, важливо надати своєму логотипові форми й обрису, таким чином, щоб візуально усе зводилось до напрямку, у якому веде свою діяльність організація, проте, якщо знак буде асоціативно, не зважаючи, що саме він виражає, орієнтувати споживача на свій продукт/послугу – саме це слугуватиме запорукою успіху. Мова йде про те, що споживач перейшов на інший рівень аналітичного сприйняття. Не важливо, чи у медичного закладу кардіології буде зображене серце на логотипі; чи стоматологічна медична організація матиме візуалізацію зубу, аби довести свою приналежність до напрямку сфери обслуговування; аптека може використовувати не лише знак хреста, так само, як ортопедична організація може не обмежуватись варіативним зображенням скелету людини. У наш час виникає набагато більше можливостей світосприйняття, порівняно із часами, коли знак зводився до примітивної асоціації. Адже «око», може бути використаним, в якості логотипу парфумерії, і це не є ствердженням, що організація офтальмологічного спрямування. Так само, як і «серце», нині, використовують не лише в якості основної ознаки кардіологічного спрямування, а й для зображення почуттів, ніжності, закоханості у будь-якій сфері обслуговування. Йдеться про ототожнення мислення загалу, що абстрагується від стереотипного

наслідування, й відтворює унікальність змістового інформативу не залежно від його форми.

Висновки

У ході дослідження проведено теоретичний аналіз ролі знаку в контексті проектування фірмового стилю медичних закладів, проаналізовано найуживаніші типи знаків на фундаменті асоціативного сприйняття. Медична символіка, як кожна з графічних складових, відповідає за надання інформативного зв'язку, цільовій аудиторії, оскільки встановлює попередній контакт між закладом і споживачем, та надає чітку репрезентацію конкретного різновиду діяльності. У процесі виявлення паралелей двох часових просторів становлення знакової системи медичного спрямування, виникає вагомий зв'язок залежності у сприйнятті людиною образу. Слід зазначити, що саме форма є вирішальною у контексті комунікації. Визначено, що найбільш характерним й найрозповсюдженішим виявом знаку медичних закладів є хрест та серце. Твердження базується на дослідженні використання найуживаніших типів знаків, на базі медичних закладів м. Києва. Таким чином, здатність до створення людиною будь-якої художньої форми бере свій початок від історичного становлення людського світосприйняття. Вдосконалення символіки професійного характеру є цілковитим відображенням суспільної комунікації, де розвиток соціуму транслює історико-культурну складову загальної цивілізаційної спадщини.

Список використаних джерел

1. Ейрі Д. Логотип і фірмовий стиль. Керівництво дизайнера / Д. Ейрі – СПб.: Пітер, 2011. – 208 с.
2. Значок медичної служби. Загальні положення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delicesucre.ru/medical-service-icon-common-medical-emblems/>
3. Марчукова С. Медицина у дзеркалі історії. Глава 12. Походження медичних символів / С. Марчукова – СПб. : Європ. Дім, (Акад. тип. Наука РАН), 2003. – 272 с.
4. Поліщук А. Проблема формування візуально-знакової

References

1. Eiri, D. (2011). *Lohotyp i firmovyi styl. Kerivnytstvo dyzainera*. [Logo and corporate identity. Designer's Guide].— SPb.: Pyter [in Russian].
2. *Znachok medychnoi sluzhby. Zahalni polozhennia* [Medical service icon. Terms]. Retrieved from: <https://delicesucre.ru/medical-service-icon-common-medical-emblems/> [in Ukrainian].
3. Marchukova, S. (2003). *Medytsyna u dzerkali istorii. Pokhodzhennia medychnykh symboliv*. [Medicine in the mirror of history. The origin of medical symbols]. Chapter 12. SPb. : Yevrop. Dim, (Akad. typ. Nauka RAN) [in Ukrainian].
4. Polishchuk, A. (2014). *Problema formuvannia vizualno-znakovoї kultury v suchasnomu*

- культури в сучасному навчальному середовищі / А. Поліщук // Журнал КУ ім. Б. Грінченка: Комп'ютер у школі та сім'ї, 2014. – Вип. №8(120). – С. 54-56.
5. Сухін В. Історія появи медичної емблеми. Трагування найвідоміших символів медичних емблем / В. Сухін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/3882918/page:19/>
 6. Ткачук Т. Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем (мальований посуд) / Ткачук Т., Мельник Я. – Івано-Франківськ, 2000. – 239 с.
 7. Эльбрюнн Б. Логотип / Б. Эльбрюнн – СПб.: Издательский дом «Нева», М.: «ОЛМА-ПРЕСС Инвест», 2003. – 127 с.
- navchalnomu seredovyshchi* [The problem of forming a visual and sign culture in a modern learning environment]. В. Grinchenko Journal of Journalism: Komp'uter u shkoli ta simi №8(120) [in Ukrainian].
5. Sukhin, V. *Istoriia poiavy medychnoi emblemy. Traktuvannia naividomishykh symboliv medychnykh emblem* [History of medical emblem appearance. Interpretation of the most famous symbols of medical emblems] Retrieved from: <https://studfiles.net/preview/3882918/page:19/> [in Ukrainian].
 6. Tkachuk, T., & Melnyk, Ya. (2000). *Semiotychnyi analiz trypilsko - kukutenskykh znakovykh system (malovanyi посуд)* [Semiotic analysis of Trypillian - Kukuten sign systems (hand drawn utensils)]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
 7. Elbriunn, B. (2003). *Lohotyp* [Logotype] – SPb.: Yzdatelskyi dom «Neva», M.: «OLMA-PRESS Ynvest» [in Russian].

Riabova Nataliia

riabova19922403@gmail.com

Kyiv National University of
Technologies and Design

Dubrivna Antonina

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8012-6946>

dubrivna.d@gmail.com
Kyiv National University of
Technologies and Design

Особенности использования знака в системе графического проектирования фирменного стиля медицинских учреждений Украины

Рябова Н. А., Дубривна А. П.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Провести теоретический анализ роли «знака» в контексте проектирования фирменного стиля медицинских учреждений, раскрыть степень указанного понятия как актуальной составляющей графического дизайна, определить аспекты проявления определённых употребляемых форм.

Методика. Методика исследования основывается на комплексном искусствоведческом подходе с использованием эмпирического и сравнительного методов, направленных на анализ развития медицинской эмблемы, обусловленной культурными, социальными и ассоциативными представлениями человека о медицине.

Результаты. Выявлена последовательность развития знаковой системы медицинских учреждений. Рассмотрена история развития медицинской эмблемы, определены основные характеристики применения определенной формы и цвета знака. Проведено аналитическое рассмотрение знаковых систем медицинского направления и обозначены общие черты использования определенных форм, сквозь призму исторического формирования.

Научная новизна. Раскрыта специфика проявления знаков в системе фирменного стиля, обусловлена характером профессионального направления учреждения.

Практическая значимость. Ценность полученных результатов заключается в том, что установлена причина использования определенных знаков в проектировании конкретных медицинских подразделений, что демонстрирует зависимость от типичного ассоциативного восприятия потребителя медицинских услуг направления сферы лечения.

Ключевые слова: знак, ассоциация, медицинские учреждения, эмблема, форма

Features of the use of the mark in the graphic design system of the corporate identity of medical institutions of Ukraine

Riabova N. O., Dubrivna A. P.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. To carry out a theoretical analysis of the role of the “sign” in the context of designing the corporate identity of medical institutions, to reveal the degree of this concept as an actual component of graphic design, to determine aspects of the manifestation of certain forms used.

Methodology. The research methodology is based on a comprehensive art criticism approach using empirical and comparative methods aimed at analyzing the development of the medical emblem, due to the cultural, social and associative ideas of a person about medicine.

Findings. The sequence of development of the iconic system of medical institutions is revealed. The history of the development of the medical emblem is considered, the main characteristics of the use of a certain shape and color of the sign are determined. An analytical review of iconic medical systems was carried out and general features of the use of certain forms through the prism of historical formation are outlined.

Originality. The specifics of the manifestation of signs in the corporate identity system is revealed, due to the nature of the institution's professional direction.

Practical value. The value of the obtained results lies in the fact that the reason for the use of certain signs in the design of specific medical units has been established, which demonstrates the dependence on the typical associative perception of the consumer of medical services in the direction of the field of treatment.

Keywords: badge, association, medical facilities, emblem, form